

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.41.014

Масюк Юлія Володимирівна

кандидат економічних наук, професор

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Masiuk Yuliia

PhD in Economics, Professor

Dnipro State Agrarian and Economic University

ORCID: 0000-0001-6445-806X

**БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
SECURITY OF THE BANKING SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE
FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE**

***Анотація.** В статті досліджено сутність та особливості безпеки банківської системи в контексті фінансово-економічної безпеки держави. Безпеку у банківському секторі економіки можна охарактеризувати як систему механізмів та інструментів, за допомогою яких держава через національний банк виступає регулятором. Банківська система працює в чітко визначених площинах, особливості яких генеруються внаслідок впливу значної кількості різноманітних факторів. Встановлено, що безпека банківської системи виступає ключовою складовою фінансово-економічної безпеки держави. Визначено, що безпека банківської системи у вузькому розумінні – це процес виконання банком трансформаційної та посередницької функцій, що показує результативність ліквідації загроз та усунення збитків на всі сторони діяльності банківської системи. Для більш детального розуміння стану банківської системи держави проаналізовано зміну динаміки кількості банків в Україні на протязі 2018-2022 років, за*

досліджуваний період кількість банків зменшилась на 13,41%. Проведено аналіз рентабельності активів та капіталу українських банків. Доведено, що ключова мета досягнення безпеки банківської системи – це забезпечення її сталого функціонування для формування фінансово-економічної безпеки держави. Встановлено, що метою підтримки фінансової стабільності та забезпечення економічної безпеки вітчизняної банківської системи ключовим є впровадження міжнародних банківських стандартів. Забезпечення безпеки банківської системи – це безперервний процес, що потребує системного підходу. При цьому одним із найважливіших етапів є етап стратегічного планування, на якому визначається стратегія розвитку банків, а також основні загрози діяльності та очікувані ризики, які враховуватимуться при розробці стратегії безпеки банківської системи в контексті фінансово-економічної безпеки держави.

Ключові слова: банківська система, безпека, фінансово-економічна безпека, рентабельність, банк.

Summary. *The article examines the essence and features of the security of the banking system in the context of the financial and economic security of the state. Security in the banking sector of the economy can be characterized as a system of mechanisms and tools with the help of which the state, through the national bank, acts as a regulator. It has been established that the security of the banking system is a key component of the financial and economic security of the state. It was determined that the security of the banking system in the narrow sense is the process of the bank performing transformational and intermediary functions, which shows the effectiveness of eliminating threats and eliminating losses on all sides of the banking system. For a more detailed understanding of the state of the banking system of the state, the change in the dynamics of the number of banks in Ukraine during 2018-2022 was analyzed, during the studied period, the number of banks decreased by 13.41%. An analysis of the profitability*

of assets and capital of Ukrainian banks was carried out. It has been proven that the key goal of achieving the security of the banking system is to ensure its stable functioning for the formation of the financial and economic security of the state. It was established that the main goal of maintaining financial stability and ensuring the economic security of the domestic banking system is the implementation of international banking standards. At the same time, one of the most important stages is the stage of strategic planning, which determines the development strategy of banks, as well as the main operational threats and expected risks, which will be taken into account when developing a strategy for the security of the banking system in the context of the financial and economic security of the state.

Key words: *banking system, security, financial and economic security, profitability, bank.*

Постановка проблеми. В реаліях сьогодення одним із головних факторів розвитку будь-якої країни є її безпека. Питання безпеки стосуються всіх галузей економіки. Не є винятком і банківська сфера, яка стає інноваційною, зростає попит на автоматизацію та роботизацію бізнес-процесів, значно збільшуються обсяги інформації та можливості її ефективної обробки. Цифровий банківський сервіс та інструменти штучного інтелекту у діяльності банків стають повноцінним каналом обслуговування клієнтів. Формування економічної безпеки банківської сфери в сучасних умовах є одним із найбільш значущих і складних завдань у вітчизняній економічній системі. Для успішного економічного розвитку держави банківський сектор має базуватися на принципах конкурентоспроможності та стійкості. З метою підтримки фінансової стабільності та забезпечення економічної безпеки вітчизняної банківської системи ключовим є впровадження міжнародних банківських стандартів. Економічна безпека банківської системи, з погляду системного підходу, має

безліч елементів, які знаходяться у певному взаємозв'язку та утворюють структуру. Такими компонентами є фінансова, економічна, інформаційна, інвестиційна, інноваційна, цінова, організаційна та інші види безпеки. Враховуючи той факт, що на фінансово-економічну безпеку держави в цілому має вплив кожна її складова, дослідження особливостей безпеки банківської системи держави набуває неабиякої актуальності та потребує ґрунтовних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження безпеки банківської системи як ключової складової фінансово-економічної безпеки держави присвятили свої наукові праці такі науковці як: Блащук-Девяткіна Н.З. [2], Васильчишин О.Б. [3], Вергун А.М. [5], Вовченко Р.С. [4], Галаганов В.О. [1], Гетьманець О.П. [8], Золотарьова О.В. [1], Корнилюк Р. [6], Мних О. [7], Петик Л.О. [2], Ситник Н.С. [2], Стасишин А.В. [2] та інші.

Враховуючи значний рівень опрацювання досліджуваної теми, певна кількість питань, стосовно особливостей забезпечення безпеки банківської системи в контексті фінансово-економічної безпеки держави залишається малодослідженою та потребує подальших досліджень і обґрунтувань.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у встановленні сутності та особливостей забезпечення безпеки банківської системи в контексті фінансово-економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Банківська система є найважливішим елементом фінансової системи будь-якої держави, який займає ключове місце в економіці, надає значний вплив на всі без винятку сфери життєдіяльності держави, тому належить до найбільш уразливих, у зв'язку з чим проблеми забезпечення стабільності та безпеки банківської системи держави набувають важливого стратегічного значення. Безпеку у банківському секторі економіки можна охарактеризувати як систему механізмів та інструментів, за допомогою яких держава через національний

банк виступає як основний регулятор, а органи, уповноважені останнім, забезпечують стабільність та безпеку функціонування банківської системи держави. У сучасних кризових умовах безпеці банківської системи держави відводиться особлива роль, оскільки її стратегія розвитку має прямий вплив на фінансово-економічну безпеку держави.

Пропонуємо більш детально розглянути сутність банківської системи та дослідити ключові елементи забезпечення її безпеки в контексті фінансово-економічної безпеки держави.

Золотарьова О.В. та Галаганов В.О. наголошують на тому, що: «банківська система є невід'ємною складовою фінансової системи та економіки країни в цілому. Через банківську систему діє механізм розподілу фінансових ресурсів та грошових коштів, відбувається їх мобілізація та залучення в економічний обіг. Не менш важливою функцією банківської системи є кредитування економіки та забезпечення фінансової стабільності» [1, с. 84].

У навчальному посібнику Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. акцентують увагу на тому, що: «банківська система бере участь у виконанні основних функцій фінансової системи України, зокрема, шляхом: забезпечення способів переміщення фінансових ресурсів у часі, через кордони держав та між окремими галузями тощо; розробки та забезпечення способів управління ризиками; забезпечення механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між окремими суб'єктами господарювання; забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем, зокрема, шляхом удосконалення способів клірингу та здійснення розрахунків, що сприяють торгівлі» [2, с. 247].

Варто зазначити, що банківська система працює в чітко визначених площинах, особливості яких генеруються внаслідок впливу значної кількості різноманітних факторів. Кожен фактор може мати як позитивне так і негативне значення. Негативний вплив кожного фактору є загрозою,

котра заважає стабільному та ефективному функціонуванню банківської системи в цілому. Отже, важливо здійснювати безперервний моніторинг і виявляти можливі загрози та розробляти методикау їх подолання.

Васильчишин О.Б. трактує безпеку банківської системи як: «спроможність банківської системи стабільно і надійно забезпечувати фінансову стійкість держави, ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку та обслуговування фінансових зобов'язань» [3, с. 160].

Фінансову безпеку банківської системи Вовченко Р.С. в свою чергу пояснює як: «фінансова безпека сукупності комерційних банків, а також їх клієнтів і контрагентів, професійних учасників фінансових ринків, регулятора ринку банківських послуг і держави» [4, с. 52].

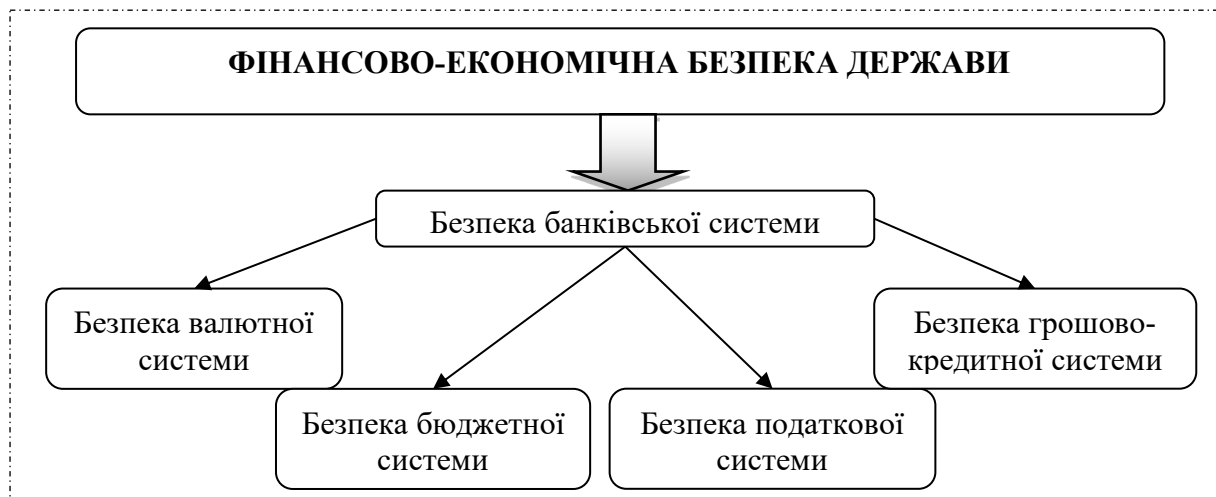
На думку Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.: «фінансову безпеку банку в короткостроковому періоді формують такі фактори: рівень обов'язкового резервування; політика рефінансування Національного банку України; структура активів і пасивів; конкурентне середовище; прогалини законодавчої бази. Збереження фінансової безпеки банків є важливим тому, що підрив довіри до кредитних інститутів завдає шкоди економічній безпеці країни» [2, с. 262].

Безпеку банківської системи Вергун А.М. розглядає з двох боків: «по-перше, в розрізі фінансових наслідків діяльності комерційних банків, які мають вплив на економічну безпеку країни загалом. По-друге, з боку недопущення та попередження виникнення явних і потенційних загроз фінансовому стану банківської системи країни як на рівні головного регулятора банківського сектору, так і комерційних банків» [5, с. 162].

На нашу думку, безпека банківської системи у вузькому розумінні – це процес виконання банком трансформаційної та посередницької функцій, що показує результативність ліквідації загроз та усунення збитків на всі

сторони діяльності банківської системи. Безпека банківської системи в широкому сенсі - це стійкий стан, що залежить від сукупності факторів, що дозволяють забезпечувати стабільний розвиток, яке полягає не лише у досягненні поставлених цілей та завдань, підвищенні рівня прибутковості та розмірів прибутку, а й можливості побудови прогнозів на довгостроковий період в умовах непередбачуваної фінансової кон'юнктури.

Безпека банківської системи виступає ключовою складовою фінансово-економічної безпеки держави, котра описує стан грошово-кредитної, фінансової, валютної, бюджетної та податкової систем. На рисунку 1 представлено структуру фінансово-економічної безпеки держави.

Рис. 1. Структура фінансово-економічної безпеки держави

Джерело: сформовано автором

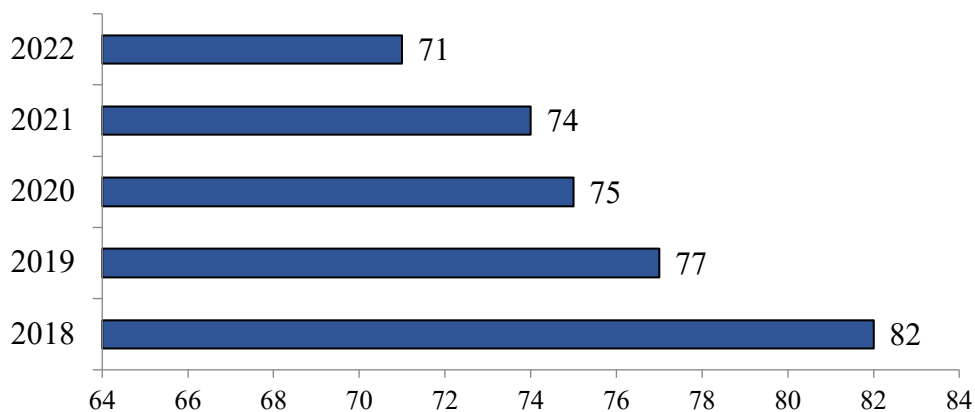
Розглядаючи більш детально сутність фінансово - економічної безпеки держави варто звернути увагу на думку Мелиха О.: «під фінансовою безпекою держави слід розуміти надійно захищену фінансову систему країни від внутрішніх та зовнішніх загроз, що перешкоджають ефективному використанню її фінансових ресурсів в інтересах окремої людини і суспільства» [7, с. 271].

Гетьманець О.П. відмічає, що: «фінансово-економічна безпека, як правова категорія визначається, як узгодженість та збалансованість

фінансової системи, здатність її протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам і забезпечувати в процесі господарювання» [8, с. 222].

Для більш детального розуміння стану банківської системи держави, вважаємо за необхідне, на рисунку 2 дослідити зміну динаміки кількості банків в Україні протягом 2018-2022 років.

Аналізуючи рисунок 2 варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду кількість діючих банків в Україні мала тенденцію до зменшення. У 2022 році, в порівнянні із 2018 роком, кількість банків зменшилася на 11.

Рис. 2. Зміна кількості банків в Україні протягом 2018-2022 років

Джерело: сформовано на основі [9]

Досліджуючи рисунок 2 доцільно звернути увагу на твердження Корнилюка Р. стосовно стану банківської системи: «рік війни виявився своєрідним натуральним експериментом, природним стрес-тестом для банківської системи України. Попри значні системні геополітичні, демографічні та макроекономічні шоки, банківський ринок вистояв завдяки зниженню внутрішньої вразливості. За період війни ринок покинули всього 6 банків, три з яких належали російським акціонерам: державні МР Банк (Сбербанк), Промінвестбанк, приватний Банк Форвард, а також 3 вітчизняні: Мегабанк та Банк Січ та Ibox Bank. 65 банків планомірно продовжує давній тренд на зменшення територіальної мережі. За 2022 рік кількість підрозділів знизилась на 20% з 6685 до 5336» [5].

Також, на нашу думку, доцільним є аналіз в динаміці рентабельності активів та капіталу банків України, що представлений в таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка рентабельності активів та рентабельності капіталу банків
України за 2018-2022 роки**

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Рентабельність активів, %	1,69	4,26	2,44	4,09	1,08
Рентабельність капіталу, %	14,67	33,45	19,22	35,08	10,06

Джерело: сформовано на основі [9]

Аналізуючи таблицю 1 звернемо увагу на те, що рентабельність активів банків виступає як співвідношення чистого прибутку до сукупних банківських активів. У 2022 році, в порівнянні з 2018 роком рентабельність активів банків України суттєвих змін не зазнала, проте зменшилась на 0,61 в.п. даний показник характеризує структуру активів та пасивів в контексті доходів та витрат. Рентабельність капіталу банків описує дієвість застосування власного капіталу. У 2022 році, в порівнянні 2018 роком показник рентабельності капіталу банків України зменшився на 4,61 в.п. та мав значення 10,06%. Ідеальним варіантом є максимізація даного показника. Отже, важливо впроваджувати інноваційні рішення, котрі сприятимуть покращенню показників рентабельності українських банківських установ, і як наслідок покращуватимуть безпеку банківської системи країни в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки дослідження варто наголосити на тому, що ключова мета забезпечення безпеки банківської системи – це забезпечення її сталого функціонування, яке у свою чергу можливе при взаємодії: держави, суспільства та ефективної діяльності персоналу банків, спрямованого на забезпечення економічної безпеки. Отже, забезпечення безпеки банківської системи – це безперервний процес, що потребує системного підходу. При

цьому одним із найважливіших етапів є етап стратегічного планування, на якому визначається стратегія розвитку банків, а також основні загрози діяльності та очікувані ризики, які враховуватимуться при розробці стратегії безпеки банківської системи в контексті фінансово-економічної безпеки держави. Фінансово-економічна безпека держави, в свою чергу, є найважливішим елементом у системі забезпечення національної безпеки.

Література

1. Золотарьова О.В., Галаганов В.О. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України. Проблеми економіки та політичної економії. 2017. № 1. С. 83-98.
2. Банківська система: навчальний посібник / Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. ; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
3. Васильчишин О.Б. Економічна сутність фінансової безпеки банківської системи: проблема плюралізму підходів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 28. С. 159-166.
4. Вовченко Р.С. Підходи до розкриття сутності фінансової безпеки банківського сектору національної економіки. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2015. Вип. 2. С. 51-59.
5. Вергун А. М. Безпека банківської системи як складова фінансової безпеки держави. Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні : матеріали виступів III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (11 квітня 2019 р., м. Київ). Київ : КНУТД, 2019. С. 162-165.
6. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни. Економічна правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/> (дата звернення: 29.05.2023).

7. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. Економічний аналіз. 2013. Випуск 12. Ч. 3. С. 266-272 URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/11687/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%202013_1.pdf (дата звернення: 30.05.2023).
8. Гетманець О.П. Фінансова безпека, як об'єкт правового регулювання. Підприємство, господарство і право. 2020. № 3. С. 218-223 URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8567/38.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 30.05.2023).
9. Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (дата звернення: 29.05.2023).

References

1. Zolotarova O.V., Halahanov V.O. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy. Problemy ekonomiky ta politychnoi ekonomii. 2017. № 1. S. 83-98.
2. Bankivska systema: navchalnyi posibnyk / Sytnyk N.S., Stasyshyn A.V., Blashchuk-Deviatkina N.Z., Petyk L.O.; za zah. red. N. S. Sytnyk. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2020. 580 s.
3. Vasylchyshyn O.B. Ekonomichna sutnist finansovoi bezpeky bankivskoi systemy: problema pliuralizmu pidkhodiv. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. 2017. № 28. S. 159-166.
4. Vovchenko R.S. Pidkhody do rozkryttia sutnosti finansovoi bezpeky bankivskoho sektoru natsionalnoi ekonomiky. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. 2015. Vyp. 2. S. 51-59.
5. Verhun A. M. Bezpeka bankivskoi systemy yak skladova finansovoi bezpeky derzhavy. Suchasni determinanty rozvytku biznes-protsesiv v

Ukraini : materialy vystupiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii (11 kvitnia 2019 r., m. Kyiv). Kyiv : KNUTD, 2019. S. 162-165.

6. Holovni tendentsii bankivskoho rynku za 12 misiatsiv viiny. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/> (date of application: 29.05.2023).
7. Melykh O. Finansova bezpeka derzhavy: sutnist, kryterii otsinky ta preventyvni zakhody zmitsnennia. Ekonomichnyi analiz. 2013. Vypusk 12. Ch. 3. s. 266-272 URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/11687/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%202013_1.pdf (date of application: 30.05.2023)
8. Hetmanets O.P. Finansova bezpeka, yak ob'ekt pravovoho rehuliuвання. Pidpriemstvo, gospodarstvo i pravo. 2020. № 3. S. 218-223 URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8567/38.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (date of application: 30.05.2023).
9. Nahliadova statystyka. Ofitsiinyi sait NBU. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (date of application: 29.05.2023).